

MENTALNA HIGIJENA

1

- **SOCIOLOŠKA OBJAŠNJENJA
MENTALNOG POREMEĆAJA**

PODELA OBJAŠNENJA

2

Teorije i objašnjenja mentalnog poremećaja i zdravlja (Opalić, str. 47-61):

- Psihosocijalne teorije
- Sociološke teorije u užem smislu

SOCIOLOŠKA OBJAŠNJENJA MENTALNOG POREMEĆAJA

- Teorija anomije
- Teorija društvenih uloga
- Teorija etiketiranja
- Koncept etnometodologije
- Antipsihijatrijski pristup

TEORIJA ANOMIJE

4

Emil Dirkem: anomija, tj. stanje beznornosti , je:

- *manjkavost kontrole* strasti i želja
- bolni *nemir i napetost* pojedinca u društvu
- stanje odsustva autentične *solidarnosti*, koja je mehanička, organska ili prisilna
- situacija nedovoljne *postojanosti* u odnosima između različitih grupa
- *Samoubistva* objašnjava anomijom
- *Duševne bolesti* - biološki i psihološki pristup

Rože Bastid: anomija - prisilna *solidarnost*, rigidna *integracija*, prenaplašeni *individualizam*, nedostatak *kontrole* individualnih strasti,

- Nastanak duševnih bolesti odgovara nekom tipu izmenjene solidarnosti
- ⇒ Duševna bolest – odgovor na društvenu situaciju

Teorija anomije - Merton

5

R. Merton: U anomiji – raskorak između kulturnih normi i stvarnih mogućnosti članova društva. Pojedinaac može na pet načina da odgovori na anomičnu situaciju.

Načini prilagođavanja	Kulturni ciljevi	Institucionalna sredstva
Konformizam	+	+
Inovacija	+	-
Ponavljanje	-	+
Povlačenje	-	-
Pobuna	odbacivanje	odbacivanje

Duševno oboleli – **povlačenje** (odustajanje od kulturnih ciljeva i institucionalizovanih sredstava).

Dirkem, Merton razmatraju atomiziranu individuu, ne uzimaju u obzir interakciju sa drugima.

TEORIJA DRUŠTVENIH ULOGA/1

6

Funkcionalistički pristup Talkota Parsonsa: različite društvene uloge služe održanju ravnoteže u funkcionisanju socijalnog sistema.

Društvena obeležja bolesnika u somatskoj medicini:

1. Loše fizičko stanje – legitimno **saosećanje** drugih
2. Legitimno **oslobađanje** od *obaveza*
3. Nesposobnost da se *brine o sebi* – **pomoć** drugih
4. **Neodgovornost** za nastalo stanje, **odgovornost** za njegovo poboljšanje
5. Nužna **saradnja** u cilju ozdravljenja prihvatanje autoriteta lekara:
 - Mudrosno: skup medicinskih znanja
 - Moralno: poštovanje lekarske etike
 - Harizmatsko: pretpostavka o kontroli života i smrti od strane lekara

Odbijanje uloge: duže boluje, rizik od smrti, razgradnja socijalnih odnosa; rizik od invaliditeta.

Socijalna uloga duševnog bolesnika/1

7

Krajem 18. veka dobili status pacijenta – psihijatrija.

Prihvatanje uloge bolesnika traži uvid u vlastito stanje (Opalić, 140-142).

- **Oslobađanje društvenih obaveza:** većina pre i posle bolesti delimično potpuno sposobna za posao. Stavovi društvene zajednice – trajno i potpuno nesposobni.
 - **Briga o bolesniku**, ali i kontrola i nadzor nad celokupnim ponašanjem, a neretko i mišljenjem i osećanjima pacijenta
 - Nema društvene saglasnosti da li je pacijent *odgovoran* za poremećaj
 - *Saradnja* u lečenju
 - ne žele da im se pomogne, ne smatraju se bolesnima -da li svi, uvek?
 - podrazumeva preuzimanje uloge i etikete duševnog bolesnika.
 - Priroda duševnog poremećaja često ugrožava društvenost
- ⇒ Društvo teži izolaciji duševnih bolesnika.

Duševni bolesnik gubi osećanja za moralno ponašanje?

Socijalna uloga duševnog bolesnika/2

8

Organski faktori u duševnom oboljenju postoje, ali - bitno da oboleli ne ispunjava društvene uloge ⇒ **poremećeni interpersonalni odnosi:**

- Tenzija zbog odbacivanja osobe koja se ne pridržava normi
- Tenzija zbog neprihvatanja društvenih vrednosti od strane obolelog
- Okolina na napetost reaguje strahom, fantazijama, neprijateljstvom, ambivalentnošću.
- Potreba za pojašnjenjem društvene uloge mentalno poremećenog
⇒ Duševni poremećaj ima socijalnu ulogu različitu od uloge somatskog bolesnika

TEORIJA ETIKETIRANJA

9

Osnov – **simbolički interakcionizam**, premise:

1. Čovek živi i u **prirodnoj** i u **simboličkoj** okolini – interpretacije posrednici između individue i okoline
2. **Značenje** nastaje u **socijalnoj interakciji** – simbolička konstrukcija realnosti
3. **Devijantno ponašanje** dobija **značenje** na osnovu *simbola* koje se pripisuju nekim *ulogama* i načinu ponašanja koje izaziva reakciju *socijalne kontrole* (npr. religijske vizije).
 1. Duševni bolesnik: značenje prvo sa **članovima porodice**
⇒ institucija ⇒ **stigmatizacija**.

Mid: tek u komunikaciji shizofrenog bolesnika sa socijalnom okolinom - trajni smisao njegovog ponašanja kao poremećenog

Kuli i sar. - psihotičar ne odražava obostrano prihvaćenu simboličku perspektivu

Teorija etiketiranja

Lemert i Angermajer

10

Lemert – dve vrste devijacije

- **Primarna devijacija:** posledica fizioloških, psiholoških i socijalnih odstupanja od prosečnog - uzgredno značenje za psihičko stanje
- **Sekundarna devijacija:** odgovor devijantna na prvobitnu društvenu reakciju na devijantno ponašanje – rešava konflikt sa društvom preuzimajući ulogu devijanta (npr. karta za prevoz)

Forme diskriminacije duševno obolelog (Angermajer):

- **Individualna diskriminacija** – socijalna distanca prema obolelom (strah, ljutnja, sažaljenje)
- **Strukturalna diskriminacija** (politička, pravna, društvena)
- **Samo-stigmatizacija** – anticipatorna (povlačenje zbog izbegavanja diskriminacije) ili stvarna

Teorija etiketiranja - Šef

11

Svaka kultura definiše šta je *realnost*, šta su *nepisana - rezidualna pravila* ponašanja.

Koraci do konačnog proglašenja nekog ludim:

- Stabilizovanje u kršenju pravila – rezidualni devijant
- Dobijanje dijagnoze – devijant u užem smislu (manji broj)
- Usvajanje identiteta mentalno obolelog (manji broj) - društveno potkrepljen, kažnjavanje za odstupanje

Karijera duševnog bolesnika: psihijatrijski pacijent vremenom izgrađuje socijalni identitet u kontinuitetu za njega predodređenih društvenih uloga kroz koje sukcesivno prolazi (dijagnoza, hospitalizacije...)

Teorija etiketiranja - istraživanja

12

Istraživanja - na proces etiketiranja utiču:

- Obim i vidljivost kršenja rezidualnih pravila
- Društvena moć prekršioca
- Socijalna i kulturološka distanca između njega i procenjivača
- Klasna i polna pripadnost
- Obrazovanje i kosmopolitizam
- Jezik dijagnoze (maternji)

ETNOMETODOLOGIJA

13

Svakodnevnne životna praksa - odlučujuća u konstrukciji društvene realnosti – pojmovi su usklađeni sa postupcima.

Značenje društvenih normi - u svakodnevnom životu, u kome se paralelno konstruišu i norme i njihovo nepoštovanje.

Duševna bolest - rezultat praktičnog *odlučivanja* na osnovu *zdravog razuma*.

Određivanje psihijatrijske dijagnoze zavisno od društvene situacije. Tipično:

- Retrogradno uzimanje podataka
- Na osnovu opisa obolelog i drugih, sistematski odvojeno od konteksta
- Odgovornost za bolesno ponašanje se prenosi na identifikovanog pacijenta (suicid)

⇒ **Dijagnoza duševnog poremećaja** nije objektivna

ANTIPSIHIJARIJA/1

14

Reakcija na biološki **determinizam** i institucionalni **totalitarizam**

- Poreklo mentalnog poremećaja - u **krahu komunikacije** pojedinca sa Drugim, u kojoj jedna strana negira drugoj strani realnost, tj. kognitivni i jezički legitimitet doživljenog
 - ⇒ **Simptomi ludila - jedini način komunikacije sa otuđenim svetom**
 - ⇒ **Shizofreni pacijent je potpuno slobodna i dogovorna egzistencija, kao i drugi ljudi**

ANTIPSIHIJARIJA/2

15

- Svet obolelog treba **prihvatiti**, ne menjati ga već ga **slediti**
⇒ **Osloboditi društveni prostor** za slobodno traganje psihički obolelog, njegovog unutrašnjeg sveta
⇒ **Menjati društvo** - da preuzme odgovornost za mentalno obolelog
- **Kritika psihijatrije** kao institucije društvene kontrole (policajci u belom) ⇒ institucionalno tj. socijalno nasilje, kognitivna prinuda
- Zalaganje za niz građanskih i drugih **prava obolelih, lečenje u prirodnoj sredini**
- **Stvaralački potencijal mentalnog poremećaja**

Sociološka objašnjenja - diskusija

16

- Opozicija naraslom **biologizmu** u psihijatriji
- Odnos **pojedinač – društvo**
- Odgovor na uticaj **socio-demografskih činilaca**
- **Raznovrsnost** i modusa i intenziteta psihičkih poremećaja u zavisnosti od sredine
- **Subjektivnost** dijagnoze koja je uvek u socijalnom kontekstu
- Važnost sagledavanja **društvenog konteksta** za razumevanje i otklanjanje mentalnih poremećaja

LITERATURA

17

- Opalić, P. (2008), Psihijatrijska sociologija. Beograd, Zavod za udžbenike, str. 47-61.

One Flew Over the Cuckoo's Nest

18

<http://www.youtube.com/watch?v=I6oN5LFdqRU> – NASLOVNA SCENA 1' 05''

http://www.youtube.com/watch?v=Ky343sipz8k&feature=results_video&playnext=1&list=PLBAE387403AC55Co1 – LJUDSKE SCENE 2' 59''

http://www.youtube.com/watch?v=JkLSbDudrjU&feature=results_video&playnext=1&list=PLEC62A89F66F32B7D – Jack 1' 27'' – IMAGINACIJA PSIHOTIČNIH

<http://www.youtube.com/watch?v=94LMBTg6gAU> – ŠMRK - Jack 1' 14'' - KREATIVNI
PREKID HOSTILNOSTI OK

<http://www.youtube.com/watch?v=DCUmINGae44> ELEKTROŠOK 1:23

<http://www.youtube.com/watch?v=DuyXTZuGPAs> – 5' 39''ODNOS SA MED. SESTROM 4'
29''; ČOVEK SA ŠTAPOM - 15''

<http://www.youtube.com/watch?v=AG1QPYCfaBQ> CHIEF PROGОВORIO 1' 20''